

Nr 132.

Utlåtande i anledning av Kungl. Maj:ts proposition angående anslag till en dyrortsundersökning m. m. jämte i ämnet väckta motioner.

(5:e avd.)

I propositionen nr 111 har Kungl. Maj:t, under återopande av bilagt utdrag av statsrådsprotokollet över civilärenden för den 9 mars 1951, föreslagit riksdagen att till Kostnader för dyrortsundersökning å riksstaten för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 275 000 kronor.

I förevarande sammanhang har utskottet till behandling förehått dels följande i anledning av propositionen väckta motioner, nämligen två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Wahlund m. fl.* (I: 425) och den andra inom andra kammaren av herr *Pettersson i Dahl m. fl.* (II: 531), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta dels att dyrortsundersökningen skall företagas med beaktande av vad i motionerna härom anförts, dels uttala att riksdagen senast vid 1952 års höstsession skall beredas tillfälle att yttra sig över frågan om dyrortsområdenas antal och principerna för orternas inplacering i respektive områden, och dels att, med uttalande av att ortsgrupp I bör uppflyttas i ortsgrupp II fr. o. m. den 1 januari 1952, anhålla, att förslag härom förelägges 1951 års höstsession;

två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Hjalmar Nilsson m. fl.* (I: 426) och den andra inom andra kammaren av herr *Nilsson i Svalöv m. fl.* (II: 533), i vilka hemställts, att riksdagen vid behandlingen av proposition nr 111 måtte dels beakta de synpunkter, som i motionerna anförts, dels ock uttala, att målet för den planerade dyrortsundersökningen skall vara att möjligheter skapas för en successiv avveckling av dyrortsgrupperingen, och i avvaktan härå besluta om omedelbart slopande av dyrortsgrupp I;

två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herrar *Bror Nilsson* och *Sunne* (I: 427) och den andra inom andra kammaren av fru *Sjöstrand m. fl.* (II: 532), i vilka hemställts, att riksdagen måtte besluta, att de fr. o. m. den 1 januari 1952 nybildade kommunerna i dyrortshänseende skola vara enhetligt organiserade i enlighet med vad i motionerna anförts, samt att för den händelse riksdagen beslutar om ny dyrortsundersökning till prövning även upptages frågan om dyrortssystemets avskaffande, varvid dock bör prövas det fortsatta behovet av tillägg för vissa orter, såsom enslighets-, kallorts- eller liknande tillägg; samt

en inom andra kammaren av herr *Sjölin* väckt motion (II: 530), vari hem-

ställt, att riksdagen måtte besluta att vid genomförande av förestående dyrortsundersökning de i motionen anförda synpunkterna skola beaktas och att sålunda ingen konsumtionsundersökning på landsbygden skall verkställas, att ingen hyresräkning skall företagas och att för undersökningen beviljas ett förslagsanslag om 125 000 kronor;

dets ock följande vid riksdagens början väckta motioner, nämligen en inom andra kammaren av herr *Fröderberg* väckt motion (II: 113), vari hemställt, att dyrtidstilläggen för alla statliga befattningshavare från och med den 1 juli 1951 beräknas på grundlönen i dyrortsgrupp V;

två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Weiland m. fl.* (I: 76) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nestrup* och *Gustafsson* i Borås (II: 114), i vilka hemställt, att riksdagen måtte besluta att enligt i motionerna föreslagen ordning upphäva nu gällande bestämmelser rörande rikets indelning i olika dyrortsgrupper; samt

två likalydande motioner, väckta den ena inom första kammaren av herr *Mannerskantz* (I: 147) och den andra inom andra kammaren av herrar *Nilsson* i Bästekille och *Nilsson* i Svalöv (II: 169), i vilka hemställt, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t anhålla att undersökningen av de pris- och hyresförhållanden, vilka skola läggas till grund för ett förslag angående ny dyrortsgruppering, påskyndas så att riksdagen redan under år 1952 får tillfälle att taga ställning till förslaget.

Beträffande motiveringen för motionärernas yrkanden får utskottet hänvisa till motionerna I: 425, II: 533, II: 532, II: 530, II: 113, I: 76 och II: 169.

Propositionen.

I anledning av vid 1949 års riksdag väckta motioner om avskaffande av dyrortssystemet m. m. samt om slopande av lägsta dyrortsgruppen anförde statsutskottet (utl. nr 183) bl. a., att utskottet med hänsyn till att betydande olikheter i levnadskostnaderna på olika orter alltjämt föreläge icke kunde tillstyrka förslaget om utredning syftande till dyrortssystemets avskaffande. Ej heller kunde utskottet dela uppfattningen att ortsgrupp 1 borde slopas och att ortsgrupperna 1 och 2 då borde sammanslås, även om den gällande indelningen i de lägsta dyrorterna måhända gäve upphov till en del ojämnheter. Den förestående kommunindelningsreformen komme att medföra genomgripande förändringar beträffande rikets landsbygd, vilka förändringar även komme att återspeglas i dyrortsindelningen. Det syntes utskottet antagligt, att flertalet av de nuvarande skiljaktigheterna mellan angränsande och strukturellt likartade kommuner därvid skulle komma att elimineras. Enligt utskottets mening vore det icke lämpligt att genom angivna åtgärd föregripa de resultat i nämnda hänseende, som komme att föranledas av kommunindelningsreformen. Först när denna genomförts, borde — om det då befunnas påkallat — frågan tas upp till förnyad prövning. Utskottet hemställde, att riksdagen måtte i skrivelse till Kungl. Maj:t giva tillkänna vad utskottet anført. Utskottets hemställan bifölls av riksdagen (skr. nr 387).

Såsom riksdagen i sin skrivelse framhållit kommer den kommunindelingsreform, som träder i kraft den 1 januari 1952, att på ett betydelsefullt sätt beröra frågan om den fortsatta utformningen av dyrortsgrupperingen. Vid förändring av en ords administrativa ställning genom inkorporering med större ort har man brukat tillämpa det förfarandet att den för den större orten gällande dyrortsgrupperingen, som i regel varit högre, fått gälla för hela området. En sådan princip är möjlig att upprätthålla så länge fråga är om enstaka förändringar i den administrativa indelningen. Vid en allmän förändring av kommunindelningen sådan som den förestående har däremot en tillämpning av denna regel icke syntts kunna komma i fråga. En ny dyrortsundersökning har därför befunnits nödvändig som underlag för en allmän omgruppering av orterna. Denna har ansetts böra föregås av en principutredning i dyrortsfrågan. Med stöd av Kungl. Maj:ts bemyndigande den 21 april 1950 har sålunda chefen för civildepartementet den 2 maj 1950 tillkallat tre sakkunniga med uppdrag att utreda principerna för dyrortsgrupperingen. De sakkunniga ha varit generaldirektören K. J. Höjer (ordförande) samt byråchefen E. A. G. von Hofsten och filosofie licentiaten B. E. Metelius. Utredningen, som med hänsyn till dess huvudsakligen tekniskt-teoretiska karaktär gavs formen av en expertutredning, skulle enligt direktiven pröva senast tillämpade grunder för dyrortsgrupperingen mot bakgrunden av de speciella problem, som kommunindelingsreformen aktualiserar. Utredningen skulle utmynna i förslag till riktlinjer för en kommande dyrortsundersökning. Dessutom skulle framläggas tidschema för denna undersökning och den därav föranledda allmänna omgrupperingen av orterna.

De sakkunniga, som antagit namnet *1950 års dyrortssakkunniga*, ha efter slutfört uppdrag den 10 januari 1951 avlämnat betänkande angående principerna för dyrortsgrupperingen (SOU 1951:7).

Över betänkandet ha infortrade utlåtanden avgivits av ett sjuttiotal myndigheter och organisationer.

Bestämmelser om *dyrortsgraderade löner* infördes i början av 1900-talet i vissa avtal på den enskilda arbetsmarknaden. De första statliga bestämmelserna tillkommo några år senare. År 1909 ägde den första dyrortsundersökningen rum. Dyrortsgrupperingen i nutida mening infördes i det svenska förvaltningssystemet genom beslut vid 1919 års riksdag, varigenom en enhetlig lönegruppering fastställdes för kommunikationsverkens personal. Denna gruppering utsträcktes den 1 januari 1922 att gälla flertalet tjänstemän vid den allmänna civilförvaltningen.

Bestämmelser om dyrortsgradering av skatteavdragen tillkommo för den statliga inkomst- och förmögenhetsskatten genom beslut av 1919 års riksdag och för den kommunala inkomstbeskattningen genom beslut av 1920 års riksdag.

Vid sidan om löne- och skattegrupperingarna finnas för närvarande ytterligare två statliga grupperingar, nämligen bostadskostnadsgrupperingen för folkpensionärer och hyresgrupperingen för folk- och småskollärare.

Tillkomsten av den nya skattegruppering, som trädde i kraft den 1 januari 1948, innebar en högst väsentlig ändring i förhållande till tidigare gällande gruppering, trots att antalet grupper behölls oförändrat vid fem. För den samtidigt ikraftträdande lönegrupperingen blevo ändringarna ännu mera märkbara, eftersom antalet lönegrupper minskades från nio till fem. Antalet grupper är alltså numera lika stort i båda grupperingarna, vilka även i övrigt praktiskt taget helt sammanfalla. Endast i samband med ändringar i dyrortsplaceringen kunna undantag förekomma. Av skattetekniska skäl kunna nämligen ändringar i skattegrupperingen endast träda i kraft från och med den 1 januari. I lönegrupperingen kan däremot placeringen ändras under löpande kalenderår.

Den nya indelningen är enhetlig för stora delar av landet. Särskilt i södra Sverige äro emellertid i stor utsträckning kommuner inom ett och samma större, likartade område placerade i olika dyrortsgrupper utan att några nämnvärda skillnader förefalla möjliga att påvisa. Detta har framkallat undran och missnöje i de orter, som tillhöra lägre grupp än närbelägna orter.

Placeringen i den nuvarande grupperingen har föranlett klagomål från enskilda orter. Efter behandling av dyrortsnämnden och socialstyrelsen har Kungl. Maj:t i vissa fall bifallit klagomålen och medgivit uppflyttning i högre dyrortsgrupp. Kritik mot den nuvarande grupperingen har även framförts i riksdagen, där varje år sedan år 1948 motioner framlagts i dyrortsfrågan. I dessa ha yrkats, att dyrortsgrupperingen borde revideras och i vissa fall även att den borde helt avskaffas. Som en speciell form av revision har därvid föreslagits, att lägsta ortgruppen skulle avskaffas, varigenom samtliga orter i denna grupp skulle flyttas upp till grupp 2.

En redogörelse för 1950 års *dyrortssakkunnigas förslag* och de däröver avgivna *remissyttrandena* återfinnes i propositionen å nedan angivna sidor, till vilka utskottet tillåter sig hänvisa, nämligen

principiella grunder för en dyrortsgruppering, s. 5—10, och

den praktiska utformningen av en ny dyrortsundersökning, s. 10—61.

Departementschefen har för sin del anfört följande.

»Den förestående kommunindelningsreformen kommer, som inledningsvis omrämnats, att på ett betydelsefullt sätt beröra frågan om den fortsatta utformningen av dyrortsgrupperingen. En allmän omgruppering av orterna torde bli erforderlig. En sådan omfattande revision av dyrortsgrupperingen måste emellertid föregås av en undersökning av rådande skillnader i levnads-kostnader. Med hänsyn härtill tillkallades år 1950 en särskild expertkommitté, 1950 års dyrortssakkunniga, med uppdrag att verkställa utredning angående de principer, efter vilka en ny dyrortsundersökning skulle äga rum.

I några yttranden över de sakkunnigas förslag ha under uttalande, att de lokala variationerna i levnads-kostnader numera vore små, yrkanden

framförts om att dyrortsgrupperingen borde avskaffas. Med anledning härav vill jag erinra, att spännvidden i levnadskostnader enligt 1946 års dyrortsundersökning var 16 procent mellan högsta och lägsta ortsgrupp — skillnaderna mellan dyraste ort och billigaste ort voro avsevärt större. Även om enligt dyrortssakkunnigas utredningar en viss sammanpressning av dessa skillnader skulle ha ägt rum därefter, anser jag det omöjligt att utan närmare undersökningar avgöra hur stor denna sammanpressning varit. Först sedan resultatet av den nya dyrortsundersökningen föreligger, kunna angivna yrkanden upptagas till realprövning.

Vad härefter angår *de principiella grunderna för en dyrortsgruppering* föranleder vad de sakkunniga härom anfört ingen erinran från min sida. Jag delar sålunda de sakkunnigas uppfattning, att dyrortsjämförelsen icke bör begränsas till att avse enbart prisolikheter. Hänsyn bör tagas även till icke statistiskt mätbara faktorer trots de bedömningsmoment som härigenom med nödvändighet införas i ortsgupperingen. En viss grad av bedömning är emellertid ofrånkomlig, även om jämförelsen inskränkes till att avse prisolikheter. Jag instämmer i dyrortssakkunnigas uttalande, att man så långt materialet tillåter skall bygga på en prisstatistisk jämförelse men att man därjämte måste söka göra en rimlig avvägning med hänsyn till faktorer, som icke kunnat beaktas vid denna undersökning. I några remissyttranden har en viss tvekan gjort sig gällande mot att bedömningsmomenten i en kommande undersökning skulle givas större vikt än hittills och i ett par yttranden har uttalats, att metodfrågorna i detta hänseende höra närmare överbägas. I anledning härav vill jag uttala, att socialstyrelsen bör ägna stor uppmärksamhet åt frågan i vilken utsträckning och på vad sätt hänsyn bör tagas till de omätbara faktorerna.

Mot de riktlinjer för en *områdesindelning* vid undersökningen, som dyrortssakkunniga uppdragit, har jag i huvudsak ingen erinran att göra. Det är givetvis ofrånkomligt, att vissa lokala prisskillnader icke komma till uttryck med det föreslagna utjämningsförfarandet. Jag anser emellertid denna nackdel av underordnad betydelse i förhållande till de fördelar som den föreslagna metoden innebär.

Vid remissbehandlingen ha framförts önskemål om att undersökningarna må bedrivas förutsättningslöst i vad avser dyrområdes- eller dyrortsindelning. För att tillmötesgå detta önskemål skulle emellertid prisinsamlingen behöva utökas i sådan grad att undersökningens slutförande skulle avsevärt försenas.

Omfattningen av och gränserna för de områden, som skola tillämpas för de olika huvudposterna, kunna givetvis icke fastställas, förrän det nya prismaterialet föreligger. Först därefter blir det möjligt att avgöra, för vilka poster samma indelning kan tillämpas. Jag delar de sakkunnigas uppfattning, att vissa jämkningar i respektive områdesindelningar böra vara tillättna i syfte att minska antalet indelningar.

I ett par yttranden har understrukits, att områdenas avgränsning icke behöver vara knuten till länsgränserna. De sakkunniga framhålla härom,

att det av praktiska skäl självfallet är fördelaktigt, om områdesgränserna följa länsgränserna, men att särskilda hänsyn kunna leda till att länsgränserna brytas. Jag kan instämma i denna uppfattning.

Även beräkningen av skatteposten skall enligt dyrortssakkunnigas förslag i viss mån bestämmas områdesvis, i det att kommunalskattesatsen skall beräknas på en för större områden genomsnittlig, efter folkmängden vägd skattesats. De sakkunniga förorda i första hand samma områdesindelning som för livsmedel, vilket skulle innebära, att de beräknade genomsnittliga skattesatserna skulle komma att avse både städer och landsbygd.

Frågan om en områdesindelning bör tillämpas eller icke beträffande den kommunala skattesatsen bör enligt min mening icke avgöras, förrän skattesatserna för år 1952 föreligga samt undersökningen i övrigt fortskridit så långt att de olika områdesindelningarna kunna bestämmas. Jag förutsätter emellertid, att socialstyrelsen ägnar uppmärksamhet åt spørsmålet och till Kungl. Maj:t inkommer med det förslag i ämnet, vartill övervägandena kunna föranleda.

I fråga om *prisinsamlingen* innebär dyrortssakkunnigas förslag beträffande antalet orter, från vilka prisnoteringar skola inhämtas på livsmedel och vissa andra varuslag, en avsevärd minskning i förhållande till tidigare undersökningar. Eftersom de insamlade prisuppgifterna icke skola bestämma enskilda orters livsmedelstal etc. utan endast ingå i ett medeltal för större områden, är en nedskärning av antalet prisinsamlingsorter möjlig utan att resultatets tillförlitlighet behöver ifrågasättas. Förslaget har även allmänt tillstyrkts vid remissbehandlingen. Några remissmyndigheter ha dock ifrågasatt, om det föreslagna antalet orter är tillräckligt. Särskilt för glesl bebyggda delar av landet, främst i övre Norrland, befaras antalet orter enligt förslaget bli alltför litet för att kunna giva en tillförlitlig bild av prisförhållandena där. Önskemål ha även framförts om att prisnoteringar böra inhämtas jämväl från rena landsbygdskommuner. Jag delar dyrortssakkunnigas uppfattning, att antalet prisinsamlingsorter bör avsevärt nedskäras. Med anledning av vad vid remissbehandlingen anförts vill jag dock icke motsätta mig en viss ökning av antalet orter utöver vad de sakkunniga föreslagit. Denna ökning kan dock icke göras särskilt stor för att tidsplanen icke skall rubbas. Jag föreslår därför, att prisinsamling skall äga rum på 200 orter vid sidan av insamlingen på socialstyrelsens 60 ombudsorter, d. v. s. på sammanlagt 260 orter. Vid urvalet bör någon överrepresentation i enlighet med vad i det föregående anförts ske för främst övre Norrland. Socialstyrelsen bör även överväga möjligheterna att låta ett mindre antal rena landsbygdskommuner ingå bland prisinsamlingsorterna. Om en tillfredsställande prisinsamling på landsbygden skulle anses möjlig, synas de 35 landskommuner, från vilka socialstyrelsen fortlöpande insamlar prisuppgifter, böra medtagas.

Dyrortssakkunniga ha ansett de representantvaror, som för närvarande ligga till grund för beräkningen av levnadskostnadsindex, i stort sett till-

räckliga och väl valda. När det gäller livsmedel, ha de dock föreslagit vissa smärre justeringar. Mot dessa ändringar har jag ingen erinran.

Beträffande kläder och skodon föreslå dyrortssakkunniga, att lokal prisinsamling skall ske endast i fråga om reparationer och vissa tjänster. De sakkunniga framhålla, att icke oväsentliga prisolikheter inom denna grupp torde förekomma för vissa varor utanför priskontrollen men att svårigheterna att renodla prisskillnaderna från kvalitetsolikheterna äro så stora, att man borde avstå från att göra en prisinsamling och i stället påföra samma kostnad på alla orter. Vid remissbehandlingen ha erinringar anförts mot detta förslag, och därvid har ifrågasatts om prisinsamling verkligen är obehövlig på dessa varor. Jag delar denna tvekan och anser, att socialstyrelsen bör överväga möjligheterna att utöka prisinsamlingen beträffande kläder och skodon. Även inom posten övriga utgifter bör en utökning av prisinsamlingen övervägas. Jag återkommer härtill i fortsättningen.

Prisinsamling under tolv på varandra följande månader skall enligt förslaget ske på de 60 ombudsorterna. För dessa orter inkomma de behövlige prisuppgifterna fortlöpande varje månad oavsett dyrortsundersökningen. Bearbetningen av noteringar för tolv månader kan därför avse även första hälften av år 1951, vilket är nödvändigt för att den föreslagna tidsplanen skall kunna hållas. Jag kan av denna anledning icke tillstyrka någon utökning i detta hänseende. Mot den föreslagna tidpunkten för den allmänna prisinsamlingen har jag ingen erinran att göra.

Dyrortssakkunnigas förslag, att prisinsamlingen skall handhas av särskilda ombud, vilka efter förslag av vederbörande kommunala myndigheter skola tillsättas av socialstyrelsen och avlönas med statsmedel, biträder jag. Speciellt från tjänstemannahåll har understrukits vikten av att undersökningarna omfattas med förtroende från allmänhetens sida. Trots att prisuppgifterna endast skola ingå i medeltal för större områden och alltså ej direkt kunna påverka den egna ortens placering torde psykologiska skäl tala för att allmänheten beredes tillfälle att granska och framställa anmärkningar mot de insamlade noteringarna. Jag tillstyrker därför, att de av ombuden insamlade noteringarna skola, liksom vid 1946 års undersökning, hållas tillgängliga för allmänheten under viss bestämd tid. Efter granskningstidens utgång böra prisuppgifterna jämte eventuella erinringar mot dem insändas till socialstyrelsen. Några särskilda granskningsmän synas däremot icke behöva utses.

Vad slutligen beträffar de korrigeringar, som socialstyrelsen måste göra, då noteringarna avse felaktig kvalitet, bör socialstyrelsen i tveksamma fall samråda med vederbörande kommunala myndigheter.

Budgetvalet bör enligt dyrortssakkunnigas mening ägnas större intresse än hittills. Redan genom en analys av resultaten från budgetundersökningar torde värdefulla slutsatser kunna dragas rörande de skillnader i dyrhet och levnadsstandard, som föreligga för olika större befolkningsgrupper, i första hand städernas och landsbygdens befolkning.

Behovet av budgetmaterial ökas också till följd av förslaget att dyrortsjämförelsen icke skall grundas på en enda budget. Enligt de sakkunnigas mening böra nämligen två utgångspunkter väljas för en jämförelse, så att skillnaderna i levnadskostnader mellan orterna kunna jämföras i båda riktningarna. Dyrortssakkunniga framhålla, att strängt taget borde flera än två budgetar användas. Av praktiska skäl är emellertid en begränsning nödvändig. På grund härav och då man redan med två budgetar vinner fördelen att man på två olika sätt kan uppskatta de totala skillnaderna i dyrhet föreslå de sakkunniga, att man skall använda sig av två budgetar, representande ytterligheterna i levnadsvanor, nämligen en för Stockholm och en för landsbygden. Detta förslag har tillstyrkts i flera remissyttranden. Önskemål ha dock framförts såväl att flera än två budgetar skulle komma till användning som att man vid en begränsning till två budgetar icke skulle utvälja två ytterlighetsbudgetar.

Jag delar uppfattningen, att flera än två budgetar rätteligen borde komma till användning. En begränsning är emellertid ofrånkomlig. Jag vill därför förordna, att dyrortsjämförelsen — under förutsättning att tillförlitligt budgetmaterial kommer att finnas — i första hand skall grundas på en budget för Stockholm och en för landsbygden. Med hänsyn till de betänkligheter, som framkommit vid remissbehandlingen mot att använda två extrema budgettyper samt till svårigheterna i samband med bostadspostens mvägning, vartill jag i det följande återkommer, vill jag dock icke motsätta mig, att som kontroll en beräkning jämväl göres på grundval av en tredje budget, vilken lämpligen bör representera medelstora tätorter. Jag utgår ifrån att landsbygdsbudgeten skall bli så representativ som möjligt för hela landet.

Förslaget att även en landsbygdsbudget skall användas vid jämförelsen förutsätter att en konsumtionsundersökning på landsbygden utföres under år 1951. Jag förordar därför, att en sådan kommer till stånd, trots att tidpunkten för en dylik undersökning icke kan anses vara den bästa. Undersökningen är nämligen avsedd att ske efter den s. k. intervjumetoden och kommer att avse konsumtionen under ett år tillbaka i tiden. De betydande prishöjningar, som under denna tid förekommit, torde säkerligen försvåra undersökningens genomförande. Intervjumetoden har icke heller tidigare prövats i Sverige i samband med undersökningar av denna art. Socialstyrelsen bör ägna denna undersökning största möjliga uppmärksamhet.

Genom denna konsumtionsundersökning torde även värdefulla uppgifter rörande t. ex. egnahemskostnaderna och reseutgifterna kunna väntas framkomma. En undersökning av landsbygdens konsumtionsvanor torde vara av stort värde också i sammanhang, som ej beröra dyrortsfrågan.

Någon konsumtionsundersökning för tätorter ha dyrortssakkunniga icke ansett sig böra föreslå utan förordat, att budgetmaterialet från den år 1948 företagna konsumtionsundersökningen i fråga om tätorter skall utnyttjas för ifrågavarande ändamål. En framskrivning av detta material i vad det avser Stockholm föreslås skola ske med hänsyn till inträdda ändringar

i priser och konsumtionsvanor. I flera remissyttranden har ifrågasatts, att en ny konsumtionsundersökning skulle äga rum även i tätorter eller i varje fall i Stockholm. Jag delar den uppfattningen, att det vore önskvärt med en konsumtionsundersökning i tätorter samtidigt som på landsbygden. Socialstyrelsen är emellertid redan förut hårt belastad av övriga arbetsuppgifter i samband med dyrortsundersökningen. Med hänsyn härtill och då de inträffade förändringarna i konsumtionsvanorna icke torde ha varit av sådan storleksordning, att en framskrivning av 1948 års material ej skulle kunna ske med erforderlig säkerhet, anser jag mig icke böra tillstyrka en konsumtionsundersökning för vare sig tätorter i allmänhet eller Stockholm enbart.

Budgeten för Stockholm liksom även den budget för medelstora tätorter, som jag föreslagit skall komma till användning som kontroll, anser jag sålunda böra grundas på uppgifterna enligt 1948 års konsumtionsundersökning och framskrivas på sätt de sakkunniga föreslagit. Innan dessa budgetar definitivt fastställas, bör socialstyrelsen inhämta dyrortsnämndens yttrande.

Mot dyrortssakkunnigas förslag, att budgetarna icke skola begränsas till vissa familjetyper och inkomstklasser utan avse genomsnitt, har jag ingen invändning att göra liksom ej heller mot deras övriga förslag rörande budgetvalet.

Vad de särskilda posterna i budgeten beträffar vill jag — utöver det redan anförda — framhålla följande.

Enligt dyrortssakkunniga är man hänvisad till att beräkna *bostadskostnaderna* i stort sett på samma sätt som vid 1946 års undersökning, d. v. s. åtminstone för var och en av de större tätorterna och i övrigt för större, lämpligt avgränsade områden. Vissa överväganden ha dock av de sakkunniga ansetts påkallade beträffande metoderna för bostadspostens beräkning. Under hänvisning till att förekomsten av lägenheter utan wc är starkt växlande i olika orter föreslås, att man vid kvalitetsindelningen bör taga hänsyn till om lägenheten är försedd med wc eller icke. I övrigt ha dyrortssakkunniga icke ansett sig böra föreslå någon ändring i kvalitetsindelningen. Värdet av den sålunda föreslagna utökningen av kvalitetsindelningen har ifrågasatts i några yttranden. Socialstyrelsen föreslår ett bibehållande av den vid 1946 års undersökning tillämpade kvalitetsindelningen och anför som motivering härför bl. a., att styrelsen är tveksam i fråga om möjligheterna att vid den summariska hyresframskrivning, som enligt de sakkunnigas förslag skall ske på grundval av uppgifter från hyresnämnderna, göra en så ingående differentiering, som de sakkunniga förordat.

Med hänsyn till vad socialstyrelsen sålunda anført anser jag det tveksamt, huruvida en uppdelning i kvalitetsgrupper i enlighet med de sakkunnigas förslag bör genomföras. Ytterligare överväganden torde erfordras på denna punkt. Det bör därför ankomma på socialstyrelsen att efter vidare undersökning av problemet underställa frågan Kungl. Maj:ts prövning.

Aktuella hyressiffror skola enligt dyrortssakkunnigas förslag erhållas icke genom en ny allmän hyresräkning utan genom en framskrivning av

1945 års hyressiffror. Ehuru man genom en dylik metod icke kan på ett lika ingående sätt belysa det aktuella hyresläget som genom en ny hyresräkning, anser jag mig böra tillstyrka förslaget. En allmän hyresräkning skulle nämligen icke kunna medhinnas inom ramen för den uppdragna tidsplanen. Därtill kommer, att många osäkerhetsmoment likväl skulle kvarstå även om en omfattande och kostbar hyresräkning företoges. Jag vill även erinra, att dyrortsnämnden ansett att en ny hyresräkning i dagens läge icke kan motiveras ur dyrortssynpunkt.

Eftersom framskrivningen skall ske på grundval av uppgifter i hyresnämndernas handlingar, kommer den att begränsas till orter med sådana nämnder. För orter utan hyresnämnd anse dyrortssakkunniga, att man vad gäller utvecklingen efter år 1945 sannolikt blir hänvisad till en kompletterande hyresräkning. En sådan är också enligt min mening ofrånkomlig. Med hänsyn till att individuella hyrestal i allmänhet icke skola beräknas för mindre orter, synes dock denna kompletterande hyresräkning kunna begränsas till ett mindre antal orter. Som jag redan framhållit medgiver nämligen den föreslagna tidsplanen ej någon mera omfattande hyresräkning.

Dyrortssakkunnigas förslag, att beräkningen av regionala hyrestal för landsbygden och de mindre tätorterna skall grundas på vid 1945 års hyresräkning framkomna hyressiffror, torde såsom socialstyrelsen framhållit leda till något för höga tal gentemot städerna. Oaktat de svagheter, som utmärka denna metod, anser jag mig icke böra motsätta mig att den prövas vid beräkningen av regionala hyrestal.

För var och en av de kvalitets- och storleksgrupper, vari hyreslägenheterna skola uppdelas, uträknas en medelhyra. När det gäller att sammanväga dessa medelhyror till ett genomsnittligt hyrestal för varje ort, uppstå vissa svårigheter. Dyrortssakkunniga framhålla, att bostadskostnadsjämförelsen i analogi med den dubbla jämförelsen i övrigt borde ske på grundval av bostadsbeståndets sammansättning i Stockholm respektive på landsbygden. Enligt deras förmenande uppkomma i senare fallet vissa komplikationer. De ifrågasätta därför en utvidgning av den dubbla vägningen på så sätt, att man för varje ort skulle göra jämförelser på grundval av bostadsbeståndets sammansättning dels i Stockholm och dels på orten i fråga. Svårigheter skulle emellertid härvid uppstå vid sammanvägningen med övriga delposter. Den av mig i det föregående förordade kontrollräkningen på grundval av en budget för medelstora tätorter synes emellertid i viss mån kunna tjäna som vägledning härvidlag. Jag förutsätter, att socialstyrelsen särskilt uppmärksammar de problem, som här möta.

De framlagda förslagen beträffande bostadsrättslägenheter och egnahem föranleda ingen invändning från min sida. Jag vill dock understryka vad av de sakkunniga och vid remissbehandlingen uttalats om önskvärdheten att egnahemskostnaderna skulle kunna beaktas vid dyrortsjämförelsen. Möjligheterna att ur uppgifterna till konsumtionsundersökningarna erhålla hållpunkter för en bedömning av de faktiska egnahemskostnaderna torde dock, som socialstyrelsen betonat i sitt utlåtande, icke vara särskilt stora.

De böra likväl noga undersökas. När det gäller bostadsrättslägenheterna, framhåller hyresrådet, att uppgifter om de beräknade faktiska kostnaderna kunna erhållas hos hyresnämnderna. Med hänsyn till att dylika kostnadsuppgifter behövas ej blott för nya utan även för äldre lägenheter synes det emellertid vara tveksamt om detta är en framkomlig väg.

Vad slutligen beträffar förslaget att uppvärmningsbränslet skall ingå i bostadsposten har jag ingen erinran att göra häremot eller mot det sätt på vilket dessa kostnader föreslagits skola beräknas.

I enlighet med de sakkunnigas förslag torde de direkta *skatterna* böra medräknas vid levnadskostnadsjämförelsen. Vad angår den kommunala skattesatsen ifrågasattes redan i samband med 1946 års dyrortsundersökning, att en avräkning skulle ske för den skillnad i förmåner, som skattebetalarna på olika orter kunna erhålla för en och samma skatt. Dyrortssakkunniga framhålla under hänvisning till att någon tillfredsställande metod för en sådan avräkning icke torde kunna uppställas att skattesatserna fnåste användas utan omvandling. Vid remissbehandlingen av dyrortssakkunnigas betänkande ha krav framförts på att man trots vanskligheterna borde pröva om icke någon summarisk metod kunde utfinnas för en omvandling av skattesatserna med hänsyn till olikheterna i den kommunala standarden. De skäl, som anförts härför, synas mig icke helt obefogade. Jag anser emellertid osäkerheten hos en beräkning av detta slag alltför stor för att kunna tillstyrka att en sådan kommer till utförande. Jag delar därför de sakkunnigas uppfattning, att skattesatserna måste användas sådana de äro.

Mot dyrortssakkunnigas förslag, att man skall grunda beräkningen på skattesatserna för enbart ett år — år 1952 — ha invändningar framställts i åtskilliga yttranden. Även om den föreslagna områdesindelningen i viss utsträckning torde vara ägnad att utjämna de variationer i utdebiteringen, som kunna förekomma under storkommunernas första verksamhetsår, torde dock slutlig ställning till detta spörsmål icke böra tagas utan ytterligare överbäganden. Jag förordar därför, att frågan närmare undersökes av socialstyrelsen och att resultatet av undersökningen underställes Kungl. Maj:t i samband med styrelsens förslag rörande områdesindelning för skattepostens beräkning.

Mot de framlagda förslagen i övrigt rörande beräkningen av denna post har jag ingen erinran att göra.

Inom huvudposten *övriga utgifter* brukar man sammanföra en rad varuslag och tjänster av mycket olika slag. Dessa poster kunna även vara av skiftande karaktär och betydelse på olika orter. Eftersom denna huvudpost numera omfattar en stor andel av totalutgiften, är det av betydelse, att förekommande kostnadsolikheter orterna emellan också komma till uttryck vid levnadskostnadsjämförelsen. Dyrortssakkunniga ha av denna anledning ägnat denna post särskild uppmärksamhet. För att klargöra vilka problem som föreligga, ha de uppdelat posten efter möjligheterna att bestämma pris-

olikheterna. Mot denna uppdelning ha en del anmärkningar framförts vid remissbehandlingen. Med anledning härav vill jag understryka, att den i betänkandet framlagda uppdelningen icke får betraktas — och av dyrortssakkunniga ej heller utgivits för att vara — definitiv. Enligt min mening bör en prisinsamling vara möjlig att genomföra för ett betydligt större antal poster än som angivits i de sakkunnigas uppdelning. Jag förutsätter, att socialstyrelsen närmare undersöker möjligheterna att verkställa prisinsamling, när det gäller varuslag och tjänster inom denna huvudpost. Styrelsen bör därvid beakta de synpunkter som framförts vid remissbehandlingen.

Beräkningen av *resekostnaderna* på olika orter kan under inga omständigheter bli annat än en uppskattning. Med hänsyn härtill delar jag dyrortssakkunnigas uppfattning, att beräkningen bör göras starkt schematiskt. Den allmänna uppläggning av beräkningen, som de sakkunniga framlagt, kan jag sålunda biträda.

Kostnaderna för semesterresor skola enligt dyrortssakkunniga sättas lika på alla orter. De sakkunniga framhålla visserligen, att det är tveksamt om behovet av semesterresor är detsamma överallt samt att kostnaderna även i övrigt kunna variera. De anse det emellertid omöjligt att på ett tillfredsställande sätt mäta dessa kostnadsolikheter. Jag delar dyrortssakkunnigas uppfattning på denna punkt.

Med hänsyn till att skolresorna vid en genomsnittsbereäkning av det slag, varom här är fråga, numera knappast torde få någon inverkan på resultatet, komma kostnadsolikheterna för lokala resor och för resor i samband med inköp m. m. på annan ort att bli avgörande för resetilläggens variationer. Dyrortssakkunniga framhålla, att beräkningen av resekostnaderna bör grundas på aktuella priser, och ha av denna anledning icke ansett sig böra framlägga något förslag i detta hänseende. Definitivt beslut om resetilläggen bör enligt de sakkunniga fattas av Kungl. Maj:t efter förslag av socialstyrelsen. Jag förordar i enlighet härmed att någon slutgiltig plan beträffande resetilläggen icke nu framlägges. Vilkendera av de två av de sakkunniga angivna beräkningsmetoderna i fråga om inköpsresorna som bör komma till användning kan ej heller nu avgöras. Som ett första led enligt båda alternativen måste de s. k. inköpsorterna fastställas. Dyrortssakkunniga föreslå, att det vid 1946 års undersökning använda urvalet i stort sett skall användas även vid den förestående beräkningen. De anse dock ej att någon uppdelning av dessa orter i s. k. A- och B-orter bör ske. Jag kan ansluta mig till detta förslag men vill understryka vad de sakkunniga liksom även ett par remissmyndigheter uttalat rörande vikten av en översyn av detta ortsurval. Härvid bör särskilt övervägas i vad mån en sammanslagning av A- och B-orterna kan motivera, att några B-orter helt uteslutas.

Vid utarbetandet av sitt förslag beträffande resetilläggen bör socialstyrelsen pröva i vad mån ett hänsynstagande till den i några yttranden berörda tidsfaktorn låter sig göra utan att den allmänna uppläggning av beräkningen, som dyrortssakkunniga förordat, därigenom spolieras. Med anledning av de vid remissbehandlingen uttalade önskemålen att tjänstemannaorganisatio-

nerna skola få tillfälle att yttra sig över socialstyrelsens förslag, vill jag framhålla, att yttrande synes böra inhämtas från dyrortsnämnden, i vilken tjänstemannasympunkterna äro företrädde.

Den prisstatistiska jämförelsen kommer enligt dyrortssakkunnigas förslag att resultera i att två krontal komma att finnas för varje i undersökningen ingående kommun och särskilt redovisad ort. Dessa krontal komma att grundas på dels en budget för Stockholm och dels en budget för landsbygden. Genom den kontrollberäkning på grundval av en budget för medelstora tätorter, som enligt vad jag i det föregående förordat skall komma till utförande, erhålles ytterligare ett krontal. De skilda krontalen komma icke att ligga på samma nivå i kronor räknat. För att underlätta jämförelsen böra därför krontalen omräknas till indextal, varvid enligt dyrortssakkunniga talen för Stockholm böra sättas lika med 1 000. Den slutliga *inplaceringen av orterna* bör ske med utgångspunkt från dessa indextal. Jag vill dock framhålla, att dessa indextal skola tjäna till en visserligen nödvändig och högst betydelsefull vägledning men icke ensamt få vara utslagsgivande för orternas inplacering. Den slutliga placeringen i dyrortsgrupp av en viss ort skall nämligen ske under hänsynstagande till även andra än prisstatistiskt mätbara faktorer. De sakkunniga ha stannat för att generella justeringar av indextalen på grundval av skälighetsprövningar icke böra företagas men betona att detta icke får utesluta ett hänsynstagande därtill i enskilda fall.

Jag kan biträda dyrortssakkunnigas uppfattning på denna punkt och vill understryka, att man vid inplaceringen med ledning av de framräknade indextalen och med hänsynstagande i enskilda fall till andra faktorer bör sträva efter att skapa stora områden, inom vilka alla kommuner och orter tillhöra samma dyrortsgrupp. Endast då markerade prisskillnader framträda eller eljest starka skäl tala därför, böra utbrytningar av enskilda orter tillåtas i ett sådant enhetligt område. Det torde emellertid icke vara möjligt att i förväg uppställa några mera preciserade regler för hur man härvid bör gå till väga.

Antalet grupper samt *spännvidden* mellan grupperna böra givetvis ej bestämmas förrän resultatet av dyrortsundersökningen föreligger. Med anledning av vad i flera remissyttranden anförts rörande den nuvarande skillnaden mellan spännvidden i det statliga lönesystemet och den allmänna arbetsmarknadens lönesättning vill jag framhålla, att jag anser det vara tveksamt om spännvidden i den statliga löneskalan under alla förhållanden bör vara densamma som den vid en dyrortsundersökning konstaterade spännvidden i levnadskostnader. Frågan torde emellertid få upptagas till behandling i ett senare sammanhang. Såsom av det föregående framgår ha de sakkunniga förutsatt att en omprövning av löneplanerna påkallas i samband med den nya dyrortsgrupperingens ikraftträdande. Härvid torde även de synpunkter, som vid remissbehandlingen framförts rörande kallorts- och enskildhetstilläggen, kunna komma under övervägande.

Den av dyrortssakkunniga framlagda *tidsplanen* innebär, att en ny lönegruppering icke kan träda i kraft förrän tidigast den 1 juli 1953. Vid remiss-

behandlingen ha önskemål uttalats om att undersökningen skulle forceras. Även om jag delar denna uppfattning, anser jag icke, att det föreligger någon möjlighet att förkorta tidsplanen för en undersökning av den omfattning, som jag i det föregående förordat. Socialstyrelsen understryker i sitt utlåtande att den för undersökningen utmätta tiden i vissa hänseenden är rätt knäppt tilltagen.

Då det sålunda kommer att dröja ett och ett halvt år efter kommunindelningsreformens genomförande innan en ny dyrortsgruppering kan ske, aktualiseras den vid 1950 års riksdag berörda frågan om de omedelbara konsekvenser i grupperingshänseende, som nämnda reform kan medföra. Vid utverkandet av bemyndigande att tillkalla särskilda sakkunniga för utredning rörande principerna för dyrortsgrupperingen den 21 april 1950 anförde jag, att det vid en allmän förändring av kommunindelningen icke kunde komma ifråga att tillämpa regeln att man vid förändring av en Orts administrativa ställning genom inkorporering med större ort skulle låta den för den större orten bestämda dyrortsgruppen gälla för hela området. Jag framhöll vidare, att man i princip hade att välja mellan tre olika förfaringsätt vid genomförandet av ändringar i dyrortsgrupperingen med hänsyn till kommunindelningsreformen. Det första alternativet — utförande av en ny dyrortsundersökning som underlag för en allmän omgruppering av orterna med verkan från den nya kommunindelningens ikraftträdande — fann jag vara uteslutet redan av tidsskäl. Såsom ett andra alternativ anvisade jag en sammanvägning av de för respektive kommuner nu gällande kronbeloppen med beaktande av folkmängden. Denna utväg ansåg jag emellertid icke böra ifrågakomma med hänsyn till att densamma skulle kunna på grundval av ett föråldrat prismaterial föranleda nedflyttning till lägre ortsgrupp av tidigare självständiga kommuner.

Ur såväl teoretiska som praktiska synpunkter fann jag det enda försvarbara vara att låta gällande dyrortsgruppering provisoriskt bibehållas i avvaktan på den allmänna omgruppering som kunde följa av en ny dyrortsundersökning.

Den utredning rörande principerna för en dylik undersökning, som nu slutförts, har icke föranlett mig att intaga en ändrad ståndpunkt härutinnan. Tvärtom ha de upplysningar rörande spännvidden i den enskilda arbetsmarknadens lönesättning, som lämnats i ärendet, styrkt mig i min uppfattning, att några generella åtgärder icke böra såsom ett provisorium genomföras i avvaktan på resultatet av den av mig förordade dyrortsundersökningen.

Med anledning av vad som förekom vid behandlingen vid 1950 års riksdag av några i ämnet väckta motioner har inom civildepartementet verkställt en undersökning av kommunindelningsreformens verkningar i avseende å dyrortsgrupperingen. För närvarande finnas inemot 30 kommuner, som bestå av delar, vilka vid nu gällande lönegruppering hänförts till mer än en ortsgrupp. Efter den nya kommunindelningens genomförande komma omkring 200 eller 19,3 procent av rikets kommuner att bestå av delar, vilka

vid nämnda gruppering hänförts till två olika ortsgrupper, och endast 3 kommuner eller 0,3 procent av samtliga komma att bestå av delar, vilka äro hänfödda till tre olika ortsgrupper. De farhågor, som uttalats för att kommunindelningsreformen vid oförändrad dyrortsgruppering skulle komma att medföra en fullständig splittring i dyrortshänseende av de nya storkommunerna, äro således betydligt överdrivna. Att såsom i vissa nu nämnda motioner yrkats slopa ortsgrupp 1 skulle innebära, att spännvidden i den statliga löneskalan bleve allenast 12 procent, under det att enligt socialstyrelsens timlönestatistik för augusti 1950 för vuxen manlig industriarbetare å den enskilda arbetsmarknaden skillnaden i lön mellan högsta och lägsta ortsgrupp skulle vara 26,5 procent. Ur lönepolitisk synpunkt måste en sådan åtgärd anses mindre välbetänkt. Jag vill i detta sammanhang erinra, att dyrortsnämnden — samtidigt som den uttalat en förhoppning att alla möjligheter prövas att åstadkomma en provisorisk justering av den nuvarande grupperingen — framhållit att den nya grupperingen icke bör föregripas i så måtto att provisoriska uppflyttningar företagas som senare måste återgå. Beträffande de storkommuner, som komma att bestå av delar som enligt gällande gruppering äro hänfödda till mer än två ortsgrupper, förutsätter jag att socialstyrelsen efter erforderlig undersökning till Kungl. Maj:t inkommer med det förslag, vartill undersökningen kan föranleda.

Vad övriga grupperingar angår böra i fråga om hyresgrupperingen samma normer i nu berörda hänseende tillämpas som beträffande lönegrupperingen.

Den nuvarande skattegrupperingen gäller intill utgången av år 1952. Enligt vad jag inhämtat delar chefen för finansdepartementet med avseende å sistnämnda gruppering den uppfattning, varåt jag i det föregående för lönegrupperingens del givit uttryck.

Beträffande slutligen bostadskostnadsgrupperingen har andra lagutskottet i sitt utlåtande nr 8/1951 uttalat, att med en omprövning av bestämmelserna om bostadskostnadsgrupperingen borde anstå till dess ståndpunkt tagits till bostadstilläggens konstruktion. I anledning av yrkanden om uppflyttning av lägsta bostadskostnadsgruppen till näst lägsta har utskottet framhållit, att det enligt utskottets mening icke kunde vara lämpligt att bryta ut denna mindre del av berörda fråga och behandla den särskilt. En dylik åtgärd syntes i allt fall icke böra vidtagas utan särskild utredning. Dessa utskottets uttalanden ha godkänts av riksdagen.

Kostnaden för de föreslagna undersökningarna ha av de sakkunniga beräknats till 171 000 kronor. I denna kalkyl ingå dock icke några kostnader för den kompletterande hyresräkning, som förutsatts skola komma till utförande på ett mindre antal orter. Kostnaden härför är icke möjlig att mera exakt beräkna för närvarande men har av socialstyrelsen uppskattats till 75 000 kronor. Den utökning av antalet prisinsamlingsorter, som jag ansett mig böra föreslå, torde föranleda en mindre kostnadsökning. Sammanlagt skulle kostnaderna enligt dessa beräkningar uppgå till i runt tal 250 000 kronor. Med hänsyn till inträdda kostnadsfördyringar torde sistnämnda belopp

böra uppräknas till 275 000 kronor. Dessa medel böra äskas å riksstaten för nästa budgetår i form av ett reservationsanslag, benämnt Kostnader för dyrortsundersökning.»

Utskottet.

Enligt den år 1946 verkställda allmänna dyrortsundersökningen utgjorde spännvidden i dyrhet mellan högsta och lägsta ortsgrupp 16 procent. De undersökningar, som 1950 års dyrortssakkunniga verkställt rörande förändringarna därefter, tyda på att en viss sammanpressning ägt rum. Dessa undersökningar bygga dock på ett relativt litet material och avse ej heller samtliga huvudposter i budgeten. Några mera bestämda uttalanden rörande de nuvarande regionala skillnaderna i levnadskostnader kunna med hänsyn härtill icke göras på grundval av de sakkunnigas undersökningar utan härför krävas betydligt mera omfattande undersökningar. Utskottet delar fördenskull departementschefens uppfattning att de yrkanden, som framställts om att dyrortsgrupperingarna borde avskaffas, kunna upptagas till realprövning först sedan resultatet av den nya dyrortsundersökningen föreligger. Utskottet avstyrker på grund härav de i de likalydande motionerna I: 76 och II: 114 framlagda förslagen till successivt avskaffande av dyrortssystemet samt de i de likalydande motionerna I: 427 och II: 532 väckta förslagen, att frågan om dyrortsgrupperingens avskaffande borde upptagas till prövning, varvid dock samtidigt det fortsatta behovet av tillägg för vissa orter borde prövas. Eftersom den förestående dyrortsundersökningen bör vara förutsättningslös, kan utskottet ej heller tillstyrka de i motionerna I: 426 och II: 533 framlagda förslagen till principuttalande från riksdagens sida, att målet för den planerade dyrortsundersökningen skulle vara att skapa möjligheter för en successiv avveckling av dyrortsgrupperingen. Utskottet får jämväl avstyrka motionen II: 113, i vilken yrkats, att dyrtidstilläggen för alla statliga befattningshavare från och med den 1 juli 1951 skulle beräknas på grundlönen i dyrortsgrupp 5.

1950 års dyrortssakkunniga framhålla vid behandlingen av de *principiella grunderna* för en dyrortsgruppering, att den minskning av de mätbara skillnaderna i dyrhet, som successivt framträtt, medför betydelsefulla konsekvenser beträffande den tekniska utformningen av den kommande dyrortsundersökningen. Den måhända viktigaste följdverkningen är enligt de sakkunniga, att de statistiskt omätbara faktorerna fått en relativt sett ökad betydelse för dyrortsjämförelsen. Departementschefen instämmer i de sakkunnigas uttalande, att man så långt materialet tillåter skall bygga på en prisstatistisk jämförelse, men att man därjämte måste söka åstadkomma en rimlig avvägning med hänsyn till faktorer, som icke kunnat beaktas vid denna undersökning. Under remissbehandlingen har viss tvekan yppats mot att bedömningsmomenten i en kommande undersökning skulle givas större vikt än hittills, och i ett par yttranden har understrukits, att metodfrågorna i detta hänseende borde närmare övervägas. Med anledning härav har departementschefen framhållit, att socialstyrelsen bör ägna stor uppmärksamhet åt frågan, i vil-

ken utsträckning och på vad sätt hänsyn bör tagas till de omätbara faktorerna. Även i ett par motioner har påpekats, att ett hänsynstagande till de omätbara faktorerna ökar osäkerhetsmomenten i dyrortsberäkningarna. I motionerna I: 425 och II: 531 göres däremot gällande, att ett hänsynstagande till enbart statistiskt påvisbara prisolikheter skulle innebära en upprörande orättvisa mot landsbygdens och de mindre tätorternas invånare. Motionärerna framhålla dock, att de viktiga avvägandena rörande de omätbara faktorerna — liksom planläggningen och verkställandet av dyrortsundersökningen i övrigt — måste träffas av socialstyrelsen i nära kontakt med dyrortsnämnden, inom vilken nämnd olika intressegrupper finnas företrädda. Utskottet vill för sin del understryka vikten av att dyrortsundersökningen upplägges så att allmänheten får förtroende för undersökningens resultat. Vad beträffar önskemålet att socialstyrelsen bör bedriva undersökningen i nära kontakt med dyrortsnämnden, vill utskottet fästa uppmärksamheten på att enligt den föreliggande propositionen socialstyrelsen i flera av frågorna skall framlägga förslag till Kungl. Maj:t eller dyrortsnämnden. Eftersom dyrortsnämnden kan förväntas bli hörd även rörande de frågor, som skola avgöras av Kungl. Maj:t, kommer en icke oväsentlig kontakt under alla omständigheter att upprätthållas mellan socialstyrelsen och dyrortsnämnden, och någon mera avsevärd utvidgning därav synes utskottet icke nödvändig. Socialstyrelsen synes emellertid böra överväga, om icke kontakt med nämnden kunde etableras även rörande andra spørsmål än de i propositionen direkt angivna i den mån detta är möjligt. I övrigt har utskottet icke någon erinran att göra mot vad departementschefen anfört angående de principiella grunderna för en dyrortsgruppering.

Utskottet har icke något att invända mot de riktlinjer för en *områdesindelning*, som departementschefen uppdragit. I likhet med departementschefen anser sålunda utskottet, att omfattningen av och gränserna för de områden, som skola tillämpas för de olika huvudposterna, icke kunna fastställas, förrän det nya prismaterialet föreligger. Att, såsom i motionerna I: 425 och II: 531 yrkas, redan nu uttala att städer och landsbygd inom ett och samma område under alla omständigheter skola tillhöra samma ortsgrupp vore enligt utskottets mening att föregripa undersökningsresultatet. I anslutning härtill och till vad som anförts i motionerna I: 426 och II: 533 vill dock utskottet understryka departementschefens och dyrortssakkunnigas uttalanden att endast markerade skillnader i dyrhet böra få motivera att en kommun placeras i annan grupp än en närliggande kommun.

Prisinsamlingen har av dyrortssakkunniga föreslagits skola äga rum på enbart 200 tätorter, bland vilka skola ingå de 60 tätorter, från vilka socialstyrelsen fortlöpande insamlar prisuppgifter på livsmedel m. m. Med hänsyn till vad som vid remissbehandlingen av dyrortssakkunnigas betänkande anförts har departementschefen föreslagit en ökning av antalet prisinsamlingsorter, nämligen till 260. Dessa orter böra enligt propositionen utväljas så att en viss överrepresentation gives främst åt övre Norrland. Dessa departementschefens förslag finner sig utskottet kunna tillstyrka. I motionerna

I: 425 och II: 531 påpekas vikten av att ett tillräckligt antal landskommuner i landets olika delar medtages. I anledning härav vill utskottet framhålla, att enligt dyrortssakkunnigas mening någon prisinsamling på den egentliga landsbygden icke är möjlig att genomföra på ett tillfredsställande sätt. Utskottet anser sig icke kunna tillstyrka motionärernas förslag utan närmare undersökningar och ansluter sig sålunda till departementschefens uttalande, att socialstyrelsen bör överväga möjligheterna att låta ett mindre antal landskommuner ingå bland prisinsamlingsorterna.

Departementschefen har biträtt dyrortssakkunnigas förslag, att prisinsamlingen skall handhas av särskilt utsedda ombud. De insamlade prisuppgifterna böra enligt departementschefens uppfattning hållas tillgängliga för allmänheten under viss tid. Dyrortssakkunniga ha ansett att prisuppgifterna i stället lokalt skulle granskas av tillsatta granskningsmän. I motionerna I: 425 och II: 531 har under hänvisning till att de skilda etapperna i undersökningen icke böra undandragas offentligheten föreslagits att dessutom särskilda granskningsmän skulle utses. I likhet med departementschefen hyser utskottet den uppfattningen, att om prisuppgifterna hållas tillgängliga för allmänheten några särskilda granskningsmän icke behöva utses. Det synes nämligen enligt utskottets mening böra vara vederbörande intresseorganisationer angeläget att bevaka, att de insamlade priserna äro representativa för orten. Utskottet vill för övrigt ifrågasätta, om icke förekomsten av särskilt utsedda granskningsmän skulle kunna verka hämmande på allmänhetens intresse av att taga del av prisuppgifterna.

Beträffande *budgetvalet* har departementschefen förordat, att dyrortsjämförelsen — under förutsättning att tillförlitligt budgetmaterial kommer att finnas — i första hand skall grundas på en budget för Stockholm och en budget för landsbygden, varjämte ur kontrollsynpunkt en beräkning förordas ske jämväl på grundval av en tredje budget, representerande medelstora tätorter. Mot departementschefens förslag i detta hänseende har utskottet icke funnit anledning till erinran.

I likhet med dyrortssakkunniga har departementschefen ansett sig icke böra tillstyrka någon ny konsumtionsundersökning för vare sig tätorter i allmänhet eller Stockholm enbart. Utskottet är ense med departementschefen om att, då möjlighet finnes att med erforderlig säkerhet aktualisera ett redan förefintligt material, någon ny omfattande och kostsam undersökning icke bör igångsättas. När det gäller landsbygden förefinnes däremot icke något användbart budgetmaterial, och departementschefen förordar med hänsyn härtill, att en konsumtionsundersökning för landsbygden utföres under år 1951, trots att tidpunkten för undersökningen, som skall verkställas enligt den s. k. intervjumetoden och avse ett år tillbaka i tiden, icke kan anses vara den bäst valda. De betydande prishöjningarna under senaste tiden torde sålunda försvåra undersökningens utförande. Vid remissbehandlingen har förslaget att en konsumtionsundersökning skall föregå dyrortsundersökningen tillstyrkts i flera yttranden; genom en sådan undersökning torde även värdefulla uppgifter kunna erhållas rörande t. ex. egna hemskostnaderna och reseutgifterna. Utskottet delar departementschefens uppfattning, att den

senaste tidens prishöjningar kunna beräknas försvåra genomförandet av en konsumtionsundersökning. Inom utskottet har även tvekan gjort sig gällande mot att den s. k. intervjumetoden härvid skall komma till användning. Denna metod anses emellertid på experthåll överlägsen den tidigare tillämpade metoden med bokföring, och av tidsskäl kan ej heller den senare metoden komma till användning. Utskottet tillstyrker sålunda propositionens förslag beträffande en konsumtionsundersökning på landsbygden. Mot departementschefens förslag i övrigt rörande budgetvalet har utskottet icke någon erinran att göra. Av det anförda följer, att utskottet icke kan biträda det i motionen II: 530 framförda yrkandet om att någon konsumtionsundersökning på landsbygden icke skulle verkställas.

En beräkning av *bostadsposten* på sådant sätt, att endast kostnader för bostäder av samma standard jämföras, erbjuder onekligen stora svårigheter. Utskottet vill dock understryka, att jämförelsen av bostadskostnaderna bör avse den lika standarden. Den av de dyrortssakkunniga föreslagna kompletteringen av kvalitetsindelningen syftar till att eliminera kvalitetsolikheternas inflytande på dyrortsjämförelsen. Utskottet — som i likhet med departementschefen är av den uppfattningen att ytterligare överväganden torde erfordras innan definitivt beslut fattas därom — vill understryka vikten av att socialstyrelsen ägnar detta problem ingående uppmärksamhet.

I motionerna I: 425 och II: 531 samt II: 530 har den tanken framförts, att jämförelsen av bostadskostnaderna borde avse en nybyggd standardlägenhet på olika orter i riket. En sådan beräkning torde emellertid stöta på stora svårigheter, särskilt när det gäller icke statsbelånade hus. Utskottet vill erinra om att år 1949 antalet hyreslägenheter i statsbelånade hus endast uppgick till omkring 60 procent av samtliga färdigställda hyreslägenheter. En jämförelse, som begränsas till kostnaderna för en nybyggd standardlägenhet, skulle ej kunna ge ett lika representativt uttryck för bostadskostnadernas variationer mellan olika orter som den i propositionen föreslagna beräkningen. Utskottet anser sig därför icke kunna tillstyrka motionärernas förslag i detta hänseende.

Departementschefens förslag beträffande *skatteposten* kan utskottet tillstyrka. Det i vissa motioner och även av departementschefen berörda önskemålet, att vid skattepostens beräkning hänsyn skulle tagas till den olikhet i förmåner, som en och samma kommunala skattesats kunde giva skattebetalarna inom olika kommuner, anser jämväl utskottet vara i och för sig beaktansvärt. I likhet med departementschefen har utskottet emellertid kommit till uppfattningen, att ett praktiskt genomförande av en avräkning i detta hänseende skulle erbjuda alltför stora vanskligheter för att vara tillrädligt.

Mot dyrortssakkunnigas förslag, att de kommunala skattesatserna för enbart år 1952 skola komma till användning vid dyrortsberäkningen ha invändningar framställts i motionerna I: 425 och II: 531 samt I: 426 och II: 533. Enligt utskottets mening sakna dessa invändningar icke fog i och för sig. Såsom departementschefen framhållit, torde emellertid slutlig ställning icke nu kunna tagas till detta spörsmål, och utskottet vill därför endast understry-

ka vikten av att frågan närmare utredes av socialstyrelsen. Över det förslag, som styrelsen sålunda kommer att underställa Kungl. Maj:t, torde yttrande komma att inhämtas från dyrortsnämnden.

Definitivt beslut rörande beräkningen av *resekostnaderna* kan icke fattas, förrän dyrortsundersökningen fortskridit så långt, att aktuella priser m. m. föreligga. Med hänsyn till den stora betydelse för de olika kommunernas dyrortsplacering, som resekostnaderna kunna förväntas få, är det utskottet angeläget betona, att denna beräkning måste ägnas stor uppmärksamhet. Utskottet vill också med hänsyn till vad i vissa av de väckta motionerna anförts uttala önskvärdheten av att vid beräkningen av resetilläggen hänsyn tages till den tid, som måste anslås för resorna. Departementschefen framhåller därom, att socialstyrelsen vid utarbetandet av sitt förslag beträffande resetilläggen bör pröva, i vad mån ett hänsynstagande till den i några yttranden berörda tidsfaktorn låter sig göra utan att den allmänna uppläggning av beräkningen, som dyrortssakkunniga förordat, därigenom spolieras. Utskottet instämmer i den uppfattning, åt vilken departementschefen sålunda givit uttryck.

I motionerna I: 425 och II: 531 samt I: 427 och II: 532 — liksom även vid remissbehandlingen — har uttalats, att arbetsresor icke borde medräknas, eftersom avdrag för sådana resor får göras vid beskattningen. Utskottet som delar departementschefens uppfattning, att hänsyn bör tagas till alla resekostnader vid bestämmandet av resetilläggen, vill i anledning härav framhålla, att vid beräkandet av skattepostens storlek på olika orter vederbörligt avdrag givetvis måste göras för utgifter för arbetsresor.

Den av dyrortssakkunniga framlagda *tidsplanen* innebär, att en lönegruppering kan träda i kraft tidigast den 1 juli 1953. Departementschefen har uttalat, att en forcering av dyrortsundersökningen vore önskvärd, men anser icke, att det föreligger någon möjlighet att förkorta den framlagda tidsplanen. Utskottet — som vill erinra om att socialstyrelsen i sitt remissyttrande framhållit, att den för undersökningen utmätta tiden i vissa hänseenden är knappt tilltagen — kan icke heller finna, att utrymme förefinnes för en förkortning av tidsplanen. Det saknas därför enligt utskottets mening möjlighet att realisera det i de likalydande motionerna I: 147 och II: 169 framförda önskemålet att dyrortsundersökningen skulle påskyndas så att riksdagen finge tillfälle taga ställning till förslaget redan under år 1952. Av liknande skäl kan utskottet ej heller tillstyrka det i motionerna I: 425 och II: 531 framförda yrkandet att riksdagen senast vid 1952 års höstsession skulle beredas tillfälle yttra sig över frågan om dyrortsområdenas antal och principerna för orternas inplacering i respektive områden.

Enligt departementschefens uppfattning bör i avvaktan på ny allmän omgruppering av orterna den gällande grupperingen provisoriskt bibehållas. De upplysningar rörande spännvidden i den enskilda arbetsmarknadens lönesättning, som lämnats vid remissbehandlingen, ha styrkt departementschefen i den uppfattningen, att några generella åtgärder icke böra genomföras såsom ett provisorium. I detta sammanhang erinrar departementschefen om att dyrortsnämnden — samtidigt som den uttalat en förhoppning, att alla

möjligheter prövas att åstadkomma en provisorisk justering av den nuvarande grupperingen — ansett den nya grupperingen icke böra föregripas i så måtto att provisoriska uppflyttningar företagas, som sedan måste återgå. Beträffande de storkommuner, som komma att bestå av delar, som enligt gällande gruppering äro hänförda till mer än två ortsgrupper, förutsätter departementschefen, att socialstyrelsen efter erforderlig undersökning till Kungl. Maj:t inkommer med det förslag, vartill undersökningen kan förandlea.

I vissa motioner ha yrkanden framförts om särskilda åtgärder i avvaktan på resultatet av den förestående dyrortsundersökningen. I motionerna I: 425 och II: 531 hemställes sålunda, att riksdagen måtte besluta att, med uttalande att ortsgrupp 1 bör uppflyttas till grupp 2 från och med den 1 januari 1952, anhålla, att förslag härom föreläggas 1951 års höstriksdag. I motionerna I: 426 och II: 533 yrkas, att riksdagen måtte besluta om omedelbart avskaffande av ortsgrupp 1. I motionerna I: 427 och II: 532 slutligen yrkas, att de från och med den 1 januari 1952 nybildade storkommunerna skola vara enhetligt organiserade i dyrortshänseende. Liknande synpunkter ha framkommit i en till utskottet ingiven skrivelse från styrelsen för Sveriges folkskolläraryförbund.

Utskottet är väl medvetet om att en uppdelning av de nya storkommunerna i olika dyrortsgrupper måste medföra olägenheter och irritation. Det är därför enligt utskottets mening önskvärt, att största möjliga enhetlighet snarast åvägabringas i detta hänseende. En uppdelning av storkommunerna bör sålunda icke ges längre giltighetstid än som är oundgängligen nödvändigt. Å andra sidan kan utskottet icke bortse från det befogade i dyrortsnämndens uttalande, att en provisorisk justering av den gällande ortsgrupperingen icke får ske på ett sådant sätt, att den nya grupperingen föregripes genom företagande av provisoriska uppflyttningar, som senare måste återgå.

Vad i propositionen i övrigt föreslagits angående principerna för den förestående dyrortsundersökningen har icke givit utskottet anledning till erinran.

Mot de i propositionen gjorda kostnadsberäkningarna har utskottet intet att invända. Härav följer, att utskottet icke tillstyrker det i motionen II: 530 framförda yrkandet om begränsning av medelsanvisningen för ifrågakvarande ändamål.

Under åberopande av det anförda får utskottet hemställa,

I. att riksdagen må, med bifall till Kungl. Maj:ts förslag och med avslag å motionen II: 530, i vad den avser medelsanvisningen, till *Kostnader för dyrortsundersökning* för budgetåret 1951/52 under tolfte huvudtiteln anvisa ett reservationsanslag av 275 000 kronor;

II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 425 och II: 531, I: 426 och II: 533 samt I: 427 och II: 532, i skrivelse till Kungl. Maj:t giva till känna vad utskottet anfört rörande avveckling av storkommunernas uppdelning i olika ortsgrupper;

III. att motionerna I: 76 och II: 114, I: 147 och II: 169 samt II: 113 och II: 530, sistnämnda motion i vad den icke behandlats under I., icke må av riksdagen bifallas.

Stockholm den 4 maj 1951.

På statsutskottets vägnar:

MARTIN SKOGLUND.

Vid förestående ärendes slutbehandling inom utskottet hava närvarit

från första kammaren: herrar Gustaf Karlsson, Gränebo, Iwar Anderson, Mannerskantz, Leander, Heiding, Gillström, fröken Andersson, herrar Sundelin, Näsström, Hesselbom, Erik Gustaf Andersson, Einar Persson, Edvin Thun och Söderquist; samt

från andra kammaren: herrar Skoglund i Doverstorp, Ward, Bergström, Svensson i Grönvik, Andersson i Malmö, Lindholm, Bergstrand, Pettersson i Dahl, Kollberg, Petterson i Degerfors, fröken Elmén, herrar Birke, Svensson i Alingsås, Nihlfors och Gustafsson i Stockholm.

Reservationer:

1) av herrar *Gränebo*, *Mannerskantz*, *Heiding*, fröken *Andersson*, herrar *Skoglund* i Doverstorp, *Svensson* i Grönvik, *Bergstrand*, *Pettersson* i Dahl och *Birke*, vilka ansett, att utskottet i anledning av motionerna I: 425 och II: 531, I: 426 och II: 533 samt I: 427 och II: 532, bort föreslå riksdagen besluta, att ortsgrupp 1 den 1 januari 1952 skall uppflyttas till ortsgrupp 2 och att därför

dels det stycke i utskottets yttrande på s. 21, som börjar med orden »Utskottet är» och slutar med orden »måste återgå», bort hava följande lydelse:

»Enligt utskottets mening äro stora olägenheter förenade med att olika dyrorter finnas inom samma storkommun. Med hänsyn härtill och till det slumpartade i att kostnadstalen för olika kommuner ligga särskilt tätt grupperade kring gränslinjen mellan ortsgrupperna 1 och 2, anser sig utskottet i anledning av de i nästföregående stycke redovisade motionsyrkandena böra föreslå, att ortsgrupp 1 den 1 januari 1952 uppflyttas till ortsgrupp 2.»

dels ock utskottets hemställan under II. bort hava följande lydelse:

»II. att riksdagen må, i anledning av motionerna I: 425 och II: 531, I: 426 och II: 533 samt I: 427 och II: 532, besluta, att ortsgrupp 1 den 1 januari 1952 uppflyttas till ortsgrupp 2.»

2) av herr *Bergstrand*;

3) av herr *Pettersson* i Dahl.